

سلسله درگسترهای اعتقادی

ایمان

عوامل و موانع کسب آن در قرآن

تفصیلاً به بحث

علامه شیخ محمدرضا جعفری رحمته الله علیه

تحقیق و تدوین

جعفر فاطمی نیا

سرشناسه	جعفری، محمدرضا، ۱۳۱۰-۱۳۸۹ ش.
عنوان و نام پدیدآور	ایمان، عوامل و موانع کسب آن در قرآن: تقریر مباحث علامه شیخ محمدرضا جعفری <small>رحمته الله علیه</small> ؛ تحقیق و تدوین: جعفر فاطمی نیا؛ [برای] بنیاد فرهنگ جعفری.
مشخصات نشر	قم: رسالت، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	۱۷۶ ص.
فروست	سلسله درس گفتارهای اعتقادی.
شابک	978 - 8 - 90609 - 622 - 8
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص ۱۶۷-۱۷۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	تقریر مباحث علامه شیخ محمدرضا جعفری.
موضوع	ایمان (اسلام) -- جنبه های قرآنی Faith (Islam) -- Qur'anic teaching
	جعفری، محمدرضا، ۱۳۱۰-۱۳۸۹. -- وعظ.
	ایمان (اسلام): Faith (Islam):
شناسه افزوده	فاطمی نیا، جعفر، ۱۳۶۳ - گردآورنده
شناسه افزوده	بنیاد فرهنگ جعفری.
رده بندی کنگره	BP۱۰۴:
رده بندی دیویی	۲۹۷ / ۸۹:
شماره کتابشناسی ملی	۹۷۱۹۹۲۶:

انتشارات رسالت

ایمان، عوامل و موانع کسب آن در قرآن

علامه شیخ محمدرضا جعفری رحمته الله علیه

تحقیق و تدوین: جعفر فاطمی نیا

چاپ اول / ۱۴۰۳ / شمارگان ۵۰ نسخه

شابک: ۸-۸-۹۰۶۰۹-۶۲۲-۹۷۸

۱۸۵/۳

سخن بنیاد

در دنیای امروز، سیلاب شبهات و طوفان سؤالات، مبانی دینی افراد به خصوص نسل جوان را مورد هجوم قرار داده و همه زمینه‌های اعتقادی، اخلاقی و نیز جنبه‌های عملی ایشان را در این حوزه تهدید می‌کند. می‌توان گفت کفر به مثابه ملّتی واحد در برابر مذهب حقّه جعفری صف‌آرایی کرده و با تمام قوا و نیرو جلوه‌گر شده است. در این راه جنبه باطل بر استیلا از اهرم‌های گوناگون برای رسیدن به مقاصد شرم‌خورد، هر ناپسندی چنگ می‌زند.

در این میان افراد ساده لوح و کم‌دانشی که از علوم دینی بهره‌مند نیستند، آسیب خورده و از صراط ایمان منحرف می‌شوند و با این کار، آب به آسیاب شیطان و اتباعش می‌ریزند.

در حقیقت امکانات حزب شیطان و ابزارهای رسانه‌ای آن‌ها از یک سو و ضعف جامعه‌ی مسلمانان در تحصیل آگاهی دینی از سوی دیگر، گردبادهای تند و سهمگینی پدید آورده است که تلاش می‌کند ریشه‌ی شجره‌ی طیبه‌ی ایمان را بخشکاند.

با این همه، با تمام مشکلاتی که برای اهل حق از

سوی اهل باطل پیش آمده جای نگرانی نیست چراکه خداوند در سوره مبارکه مائده وعده پیروزی را به مجاهدین جبهه حق مژده داده است.

در عین حال وظیفه دانشمندان و عالمان دینی این است که با تمام نیرو برای نجات ناآگاهان بکوشند و آنان را به راه حق ارشاد نمایند؛ زیرا با کوتاهی در این امر، شریک انحراف گمراهان خواهند بود.

در گفتار نورانی خاندان رسالت اوصاف و ویژگی‌های متعددی برای عالمان و دانشمندان دینی بیان شده است. از جمله امام حسن عسکری علیه السلام به نقل از اسم سابق علیه السلام عالمان دینی را مرزبان و سنگربانان حریم علیه السلام در مقابله با ابلیس و یاران او معرفی می‌کنند و می‌فرمایند:

«علمای شیعه سنگربانان علیه السلام برابر ابلیس و یاران خبیث او می‌باشند و آنها را از حمله و تسلط بر شیعیان ناآگاهان باز می‌دارند. آگاه باشید هرکس در این موقعیت قرار گیرد هزار هزار بار برتر است از کسی که با روم و ترک و خزر به پیکار برود، زیرا چنین کسی از دین دوستان ما دفاع می‌کند ولی مجاهد از بدن

آنها دفاع می‌نماید»^۱.

همچنین آن امام همام علیه السلام در حدیث دیگری عالمان را کافل ایتم آل محمد علیهم السلام می‌خوانند و می‌فرمایند:

«حضرت امام حسین علیه السلام فرمودند: هر کس یتیم ما را که از ما دور افتاده کفالت کند - و ما بر اساس مصلحت دوست داشتیم که از او پنهان باشیم - و از دانش ما که به وی رسیده، با آن یتیم مواسات کند و او را سرپرستی نماید و به او بیاموزد تا وی هدایت گردد، خدای عزوجل به او مفرماید: ای بنده‌ی بزرگواری که مواسات نمودی، من سزاوارتر از تو به کرم زنی سزاوار نام. ای فرشتگانم، به عدد هر حرفی که به دیگران آموخته است، در بهشت به او یک مسلمان تسبیح بدهید و از سایر نعمت‌ها بر آن شاخها بفرزاید آنچه را که سزاوار است»^۲.

امام کاظم علیه السلام نیز در حدیث شریفی به شومندان دینی را به مثابه قلعه محکم برای مومنین دانسته و فرموده‌اند:

«هرگاه مؤمن دانا بمیرد، فرشتگان و نیز

۱. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۵.

۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۴.

نقاطی از زمین که در آنها بندگی خدا می‌نموده و درهای آسمان که اعمال شایسته‌ی وی از آنها بالا رفته است بر او می‌گریند و با مرگ او در اسلام رخنه‌ای ایجاد می‌شود که هیچ چیز آن را جبران نمی‌کند».

سپس آن حضرت فرمودند:

«زیرا مؤمنان فقیه و دانا، حصار استوار و محکم مسلمانان می‌باشند، همانند دیوار شهر که اطراف آن را احاطه کرده است»^۱.

این آیه صاف برای عالمان بر شمرده نشده است مگر اینکه آنان همواره طرف‌داری از حق نموده چنان‌که امام یازدهم علیه السلام به نقل از امام رضا علیه السلام می‌فرمایند:

«بهترین و باارزشترین عمل نیکویی که یکی از علمای از دوستان ما برای خود پیش می‌فرستد تا در زمان فقر و احتیاج و نیاز و گرفتاری خویش از آن بهره‌مند شود آن است که در دنیا به فریاد یکی از دوستان نادان ما برسد و او را از خطر دشمن خدا و پیامبر رهایی بخشد، وی از قبر خود به پا خیزد، در حالی که فرشتگان در صف‌های منظم از کنار قبر تا جایگاه

همیشگی و دائمی او در بهشت به پا
ایستاده‌اند و او را بر بال‌های خود حمل
می‌کنند تا به بهشت وارد شود و به وی
می‌گویند: خوشا به حال تو، خوشا به حال
تو ای کسی که سگان را از نیکان دور
می‌ساختی و ای کسی که برای پیشوایان و
امامان برجسته تعصب می‌ورزیدی»^۱.

و نیز به نقل از امام هادی علیه السلام می‌فرمایند:

«اگر پس از غیبت قائم علیه السلام ما باقی
نمی‌مانندند علمایی که مردم را به سوی آن
حضرت دعوت کنند و آنان را به سوی
پیشداد راهنمایی نمایند و با حجّت‌ها و
دلایل علیه السلام الهی از دین او دفاع کنند و
ضعفای از ایشان خدا را از دام ابلیس و
پیروانش و از دام دشمنان ما نجات دهند،
به قطع کسی باقی نمی‌ماند، مگر آن‌که از
دین خدا مرتد می‌شود، ولی از دانایان،
دل‌های ناتوانان از شیعه را تقوی و سوره و
از انحراف نگهداری می‌کنند، هم‌سرد
که ناخدای کشتی، آن را نگه می‌دارد. آنها
برترین خلق، نزد خداوند عزوجل
می‌باشند»^۲.

۱. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۱.

۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۶.

درود خدا بر عالمانی که در عصر پرغوغای کنونی به خدمت در ساحت مقدس ولی الله الاعظم حضرت حجّت علیه السلام اشتغال دارند و در این مسیر احساس خستگی نمی‌کنند و به وظیفه‌ی ارشاد و تعلیم پرداخته و در محضر مولای خود سرافراز می‌شوند.

یکی از این عالمان دینی که عمر پربرکت خود را در مسیر خدمت به ساحت مقدس حضرت مهلبی علیه السلام و کفالت ایتم آل محمد علیهم السلام سپری نمود، فرزندی رسید حوزه‌ی کهن سال ولایت، علامه فقید حضرت آیت الله حاج شیخ محمدرضا جعفری علیه السلام بود. مرحوم علامه جعفری علیه السلام از معدود دانشمندان شیعی در قرون اخیر بود که آرای ویژه کلامی داشت. ایشان با وجود در بودن گرایش ولایی و اندیشیدن در قالب سنّت نظریات جدیدی در حوزه کلام ارائه نمود. گرایشات فکری وی در پی مواجهه روشن و بی‌هراس ایشان با واقعیت دنیای مدرن بود. روش کلامی علامه جعفری علیه السلام یادآور هشام بن حکم و نغزگویی او در هنگام استدلال یادآور مؤمن الطاق بود. ایشان در دفاع از عقاید شیعه میراث‌دار شیخ مفید، در حمایت از ولایت پایمردی از تبار شرف‌الدین و میرحامد و علامه امینی بود. آری به

راستی علامه جعفری رحمته الله علیه متکلمی بود از تبار متکلمان شیعه.

در سال ۱۳۸۳ جمعی از دوستان و شیعیان امیر مؤمنان رحمته الله علیه به منظور نشر معارف اهل بیت علیهم السلام و دفاع از کیان مذهب تشیع و مهیا کردن شرایطی برای تدریس مباحث ناب اعتقادی شیعه در عش آل محمد رحمته الله علیه حوزه علمیه قم، «بنیاد فرهنگ جعفری» را تأسیس نمودند.

به مین منظور مرحوم استاد جعفری رحمته الله علیه از تهران به قم دعوت شدند تا با عرضه مباحث عمیق در حوزه‌ی استادی، تاریخ صدر اسلام و تاریخ کلام به غنای این مؤسسه افزایند. با آمدن ایشان به قم کتابخانه‌ی غنی و «آلبفات گرانبهای ایشان و همچنین مجموعه صوتی» در دسترس حضرت استاد در تهران، در اختیار این مؤسسه قرار گرفت تا نسبت به احیای آثار ایشان اقدامات لازم صورت گیرد.

یکی از اهداف بنیاد فرهنگ جعفری تدوین و نشر آثار بیانی و بنانی حضرت علامه شیخ محمد باقر جعفری رحمته الله علیه است.

کتاب حاضر تقریری از سلسله مباحث گفتاری استاد جعفری رحمته الله علیه پیرامون «ایمان، عوامل و موانع کسب آن در قرآن» و همچنین «رابطه‌ی ایمان با عمل

صالح» می باشد که در تهران ضبط گردیده و سپس توسط آقای جعفر فاطمی نیا، پیاده سازی، نگارش، تدوین و تحقیق شده و به صورت مجموعه‌ی حاضر تکمیل و آماده‌ی نشر گردیده است.

در پایان لازم می‌دانیم از تمام عزیزانی که ما را در آماده‌سازی و نشر این کتاب ارزشمند یاری نموده‌اند، قدردانی و تشکر نماییم. امید است تلاش حاضر خرسندی قلب نازنین حضرت ولی عصر علیه السلام را فراهم نموده و مورد قبول حضرت حق واقع شود. ان شاء الله.

بنیاد فرهنگ جعفری

۱۴۰۳ ه.ش

www.ketab.ir

ایمان یک باور قلبی نسبت به آن حقیقت دینی است که شخص درک می‌کند، باوری که به زندگی انسان‌ها معنا داده و زیربنای تفکر و کردار بشر را تشکیل می‌هد، و در چگونه زیستن آنان نقشی به سزائی دارد؛ به همین خاطر است که ایمان محور ارزش‌گذاری در زندگانی انسان و اولین قدم در مسیر بندگی او به حساب می‌آید.

این حقیقت و باور قلبی، علاوه بر اینکه آیات و روایات قرآنی به آن پرداخته‌اند، قرن‌ها نظریات متکلمان و اندیشمندان بزرگ علوم اسلامی را به خود جلب کرده است، و آنان در حیطه‌ی فعالیت‌های علمی خود سعی نموده‌اند تا برده از روی ماهیت آن برداشته و نظریه پردازی کنند؛ اما بهرین ضرورت بررسی بحث ایمان از منظر تربیتی و باطنی قرار دادن آیات قرآن شاید کمتر مورد بررسی قرار گرفته است؛ چرا که با توجه به کتاب‌ها و مقالاتی که درباره‌ی ایمان و مباحث مربوط به آن نگاشته شده است، کتاب یا مقاله‌ی مستقلی در مورد عوامل کمک‌کننده‌ی به ایمان و عوامل بازدارنده از آن با

تکیه بر آیات قرآن مشاهده نشد؛ لذا نیاز است کتابی نگاشته شود که برخی از این عوامل را بر اساس آیات قرآن مطرح و از نتایج آموزشی، اخلاقی و تربیتی حاصل از آن بحث نماید.

بنابراین، برای تحلیل مفهوم ایمان و بررسی عوامل و موانع تأثیر گذار در آن، می‌توان به سراغ قرآن و روایات رفته و با تکیه بر آنها، نظریه‌ی خود را از این موضوع ارائه داد؛ علامه مرحوم شیخ محمد رفیع جعفری^{رحمته‌الله} نیز با همین رویکرد و با تکیه بر آیات قرآن مجید، بررسی این موضوع پرداخته و بیان می‌کنند که:

اولاً: حقیقت ایمان از منظر قرآن چیزی جز آگاهی دل و پذیرش دل نیست، یعنی دل باید آگاه باشد؛ چرا که با جهالت و نادانی، ایمان پیدا نمی‌شود، و ضمناً دل باید آن آگاهی را بپذیرد؛ به دیگر بیان: ایمان، مجرد دانستن و علم نیست، به چیزی نیست، بلکه ایمان حالت درونی است که در شخص بعد از پذیرش آنچه به آن علم پیدا کرده است، حاصل می‌شود.

ثانیاً: آیات قرآن مجید برای تحقق حقیقت ایمان، مجموعه‌ای از عوامل را مؤثر می‌دانند چه اثر اثباتی و چه اثر نفی، یعنی یک سنخ از عوامل اثر اثباتی

دارند، که باید از آنها به «عوامل کمک کننده» تعبیر کرد، و یک سنخ از عوامل هستند که اثر منفی دارند و مانع ایمان به شمار می‌روند که تعبیر «عوامل بازدارنده» در مورد آنها به کار می‌رود.

ایشان به تفصیل تعبیر قرآنی عوامل ایمان که همان «هدایت» باشد را مطرح و مورد کنکاش قرار داده و می‌فرمایند:

«من به مقداری که یک ثلث قرآن مجید را مورد مطالعه قرار دادم که امیدوارم موفق شوم دو ثلث دیگر را هم در این جهت حاصل کنم، دریافتم که متجاوز از بیست عامل اساسی از عوامل و شرایط هدایت و موانع هدایت یعنی چیزهایی که شرط هدایت‌اند و چیزهایی که مانع از هدایت‌اند، در قرآن بیان آمده است؛ که ان شاء الله اگر تکمیل شد، دسته شده مختصراً بیان خواهد شد.»

البته با توجه گستردگی بحث ایمان در قرآن از یک طرف، و محدودیت‌های علامه جمعری از طرف دیگر، ایشان توانسته‌اند دو سه مورد از عوامل کمک کننده‌ی به کسب ایمان و سه چهار مورد از عوامل بازدارنده را بررسی و تحلیل نمایند؛ و در پایان یک بحث اجمالی درباره‌ی رابطه ایمان با عمل صالح از منظر قرآن مجید را بیان کرده و برخی

نظریات در این زمینه را نقد می کنند.

نکته: علامه جعفری رحمته الله علیه در ترجمه آیات، مطالبی را اضافه بر ترجمه بیان می کنند تا از این طریق معنای آیه برای مخاطب واضح تر گردد؛ اما چون احتمال خلط ترجمه با بیانات علامه رحمته الله علیه وجود دارد، محقق کتاب، این بیانات را داخل کروشه قرار داده است.

در پایان بر خود لازم می دانیم که بگوییم: حمد و ستایش پروردگاری را که با عنایت او، مباحث یاد شده به وسیلهی این جانب پیاده سازی، مستأسیازی، تنظیم و آمادهی بهره برداری علاقه مندان گردیده است. همچنین از استاد گرامی حضرت رحمت الاسلام و المسلمین سید علی روحانی رحمته الله علیه بسوی من سپاس گزارم که بنده را در انجام این امر مهم یاری کردند، و از خداوند سبحان تمنا دارم پادشاه اخروی و ربیوی در خور کرامت به ایشان عنایت کرده و بر توفیقشان بیفزاید.

امید است که این کوشش مورد عنایت و عنایات خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام خصوصاً بقیة الله الأعظم حضرت ولی عصر علیه السلام قرار گیرد و این خدمت ناچیز را از این بنده حقیر قبول بفرمایند.

جعفر فاطمی نیا

بنیاد فرهنگ جعفری

دفتر تدوین و نشر آثار

۱۴۴۶ق/۱۴۰۳ش